

Etika v psychologii

Vybrané etické teorie
Teorie morálního vývoje

Základní otázky

- ◉ co je dobro/štěstí...?
- ◉ jak dospět k pravidlům správného jednání?
- ◉ jak skutečně správně jednat?

Dobro

- ◉ intuitivní pojetí
- ◉ emotivní pojetí
- ◉ teleologické pojetí

Odkud se berou pravidla?

- teorie přirozeného zákona
- teorie přirozeného práva
- teorie pozitivního zákona

Jak správně jednat?

- deontologický přístup
- Kantova etika povinnosti
- hypotetický a kategorický imperativ

- **kategorický imperativ:**

m

zákonodárstvím.

- *Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*

Jak správně jednat?

- teleologický přístup
- utilitarismus (J. Bentham, J.S. Mill)
 - princip následků
 - princip užitku
 - princip hedonismu
 - princip sociální
- princip dvojího účinku

Etika ctností

- vychází z charakterových vlastností
- získaná zběhlost v morálním jednání

- kardinální ctnosti v antickém Řecku
 - moudrost
 - spravedlnost
 - statečnost
 - uměřenost

Morální vývoj

Stádia morálního vývoje J. Piaget

- - základem mikropříběhy
- 1. Heteronomní morálka – z vnějšku řízená morálka (zákazy a tresty, libost či nelibost důležitých osob a vychovatelů)
- 2. Autonomní morálka – zvnitřnění sociálních norem a hodnot nezávislé na vnější kontrole chování.

Stádia morálního vývoje L. Kohlberg

- nejznámějším příběhem je „Heinzovo dilema“:
 - *muž, jehož umírající žena nutně potřebuje drahý lék, na který nemá peníze, nejprve prosí lékárníka, aby jej prodal levněji, a poté co lékárník odmítne, rozhodne se lék ukrást.*
- Pokusné osoby diskutují čin tohoto muže, ovšem nejen z hlediska toho, co bylo v dané situaci správné, ale především z hlediska motivů, kterými je možné jeho chování odůvodnit.

1. prekonvenční úroveň (2-7 let, stádium předoperačního myšlení)

I.stadium:

Naivní morální realismus, motivací je vyhnout se trestu, egocentrické podřízení se moci

“Jestliže člověk nechá manželku zemřít, dostane se do potíží”

“Bůh mne potrestá, nechám-li svou ženu umřít”

II.stadium:

Pragmatická morálka, naivně egocentrická orientace, chování zaměřené na uspokojení vlastních potřeb a posuzováno podle snahy o maximální výhodu (odměnu) či minimální negativní následky

“Kdyby člověk ten lék ukradl, mohla by mu manželka stejně zemřít dřív, než se vrátí z vězení, takže z toho nebude nic mít.”

“Mám právo na svou ženu a to je důležitější než nároky nějakého lékárníka”

2. konvenční úroveň (7-11 let, stádium konkrétních myšlenkových operací)

III.stadium:

Čin hodnocen podle očekávaného souhlasu či nesouhlasu druhých, konformita se standardními obrazy společnosti, orientace “dobrý hoch”, “dobré děvče”, “dobrý občan”, dodržení role a zachování pořádku

“Když ten lék člověk ukradne, lidi si o něm nebudou myslet, že je špatný, jestliže nechá manželku zemřít, nebude se moci nikomu podívat do očí”

“Udělám to, co by učinil každý řádný manžel, ochráním svou ženu a splním svou povinnost”

IV.stadium:

Orientace na autority sociálního pořádku, na fixovaná pravidla, čin posuzován podle očekávané ztráty cti (nejen podle nesouhlasu) a podle viny za škodu způsobenou druhým

“Jestliže má člověk nějaký smysl pro čest, nenechá manželku zemřít. Jestliže vůči ní nesplní svou povinnost, bude mít neustálé pocity viny za to, že způsobil její smrt.”

“Jsem povinen poslechnout vyšší zákon manželství, společnost na něm stojí”

3. Postkonvenční úroveň (od 12 let, stádium formálních myšlenkových operací)

V.stadium:

Morálka lidských práv a společenského blaha, orientace na "sociální smlouvu", na společně sdílené hodnoty, chápání relativity hodnot, zvažování hodnot a práv, jež by měly existovat v mravní společnosti, čin posuzován podle dodržování úcty ke společnosti a k sobě samému.

"Jestliže ten lék neukradne a nechá manželku zemřít, bude to ze strachu, nikoli zdůvodněné rozumem. Ztratí sebeúctu i úctu druhých lidí"

"Máme si s manželkou pomáhat, proto jsem povinen jí nyní pomoci"

VI.stadium:

Všeobecné etické principy, orientace na svědomí, respektování druhých, čin je veden poctivostí, spravedlností a snahou o uchování vlastních morálních zásad

"Žádný zákon ani trest mne nemohou odvrátit od toho, abych zachránil lidský život"

"Jestliže člověk lék neukradne, nikdo ho sice nebude obviňovat, dodržel by zákon, ale porušil by zásady vlastního svědomí, nejednal by v souladu s ním"

Stádia morálního vývoje C. Gilliganová

Prekonvenční stadium: Orientace na přežití.

Převažuje zaměření na sebe, na vlastní přežití, stadium egocentrické perspektivy.

1. Přejídná fáze: Od egoismu k odpovědnosti.

Orientace na sebe je identifikována, předcházející postoj je vnímán jako sobecký, sílí rozpor mezi egoismem a odpovědností. Zesiluje se vědomí příslušnosti a spojení s druhými.

Stádia morálního vývoje

C. Gilliganová

- **Konvenční stadium: Zřeknutí se dobrého.**
- Zde je již zaujato altruistické stanovisko. Dobro je ztotožněno s péčí o druhé. Ve shodě se společenskou konvencí ženskosti (chápání péče o jiné jako něčeho, co se od ženy očekává) se stává odpovědnost za druhé ústřední částí sebepojetí. Z toho vyplývá “mateřská morálka”, péče o slabší, potřebnější ..., při níž ovšem žena nebere ohledy na vlastní zájmy a potřeby. Prosazování svého Já je v tomto stadiu považováno za nemorální, protože “dobro” je ztotožňováno s péčí o druhé a sebeobětováním.
- 2. Přejídná fáze: Od dobroty k pravdě.
- Konvenční pohled je rozpoznán jako nesprávný. Rozpor mezi egoismem a altruismem není hodnocen podle kritérií konvenčního “dobra”, ale podle kritérií “pravdy”. Žena řeší problém současné zodpovědnosti za sebe i za druhé. Morálnost či nemorálnost jednání již neposuzuje podle toho, co “by řekli druzí”, ale podle toho, do jaké míry se záměr slučuje s důsledky.

Stádia morálního vývoje

C. Gilliganová

○ Postkonvenční stadium: Morálka nenásilí.

- Napětí mezi sobectvím a odpovědností se redukuje prostřednictvím nové úrovně porozumění vztahu k sobě v souvislosti se vztahem k jiným lidem. Péče se pro ženu stává principem, pro něž se svobodně rozhoduje (zde již není péče výsledkem konformně vnímané povinnosti). Orientace na svobodně zvolené morální principy předpokládá (i) odpovědnost za sebe sama.

Teorie objektivní sebepercepce (Duval & Wicklund, 1972)

- „Nejvyšší morální stupeň, který je nám k dispozici, popisuje do jisté míry ideální pozornost, kterou můžeme našemu morálnímu Já věnovat.“
 - (Heidbrink, 1997)